

ΗΜΕΡΙΔΑ
«ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
Γ΄ ΛΥΚΕΙΟΥ: ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ»
(Θεσσαλονίκη, 16-12-2009)

Γ. ΙΩΑΝΝΟΥ,
«ΣΤΟΥ ΚΕΜΑΛ ΤΟ ΣΠΙΤΙ»

Μια διδακτική προσέγγιση

Αθανάσιος Κουτσογιάννης
Φιλολόγος 3^ο ΓΕΛ Πολίχνης

Γιώργος Ιωάννου, «Στου Κεμάλ το σπίτι»

Σχολικό βιβλίο: Νεοελληνική Λογοτεχνία, Γ' ΓΕΛ, Θεωρητική κατεύθυνση
(σελ. 265-269)

Ανήκει στη συλλογή : *Η μόνη κληρονομιά, 1974*

Χαρακτηριστικά της συλλογής:

- ❖ Η αγάπη και η κατανόηση του ανθρώπου, των καημών και των βασάνων του
- ❖ Ωριμότητα, αφηγηματική απλότητα, συγκίνηση συνάμα με χιούμορ
- ❖ Σημαντικό χάρισμα: τα πιο ασήμαντα προσωπικά περιστατικά μετουσιώνονται σε τέχνη
- ❖ Η πόλη –Θεσσαλονίκη- μετατρέπεται σε σκηνικό που πάνω του θα ακουμπήσουν τα γεγονότα και οι καταστάσεις τις οποίες ανακαλεί στη μνήμη του ο αφηγητής (Σαχίνης, 1979)

Το θέμα

Οι επισκέψεις μιας γυναίκας στο σπίτι του αφηγητή, κοντά στο σπίτι που γεννήθηκε ο Κεμάλ στη Θεσσαλονίκη. Το σπίτι, που τώρα κατοικείται από την προσφυγική οικογένεια του αφηγητή, ανήκε πριν την ανταλλαγή στην οικογένεια της γυναίκας αυτής.

Επιμέρους θεματικοί άξονες

- Η αγάπη και η νοσταλγία της γυναίκας για το σπίτι που γεννήθηκε και μεγάλωσε
- Οι δεσμοί της γυναίκας με τα σύμβολα του σπιτιού
- Τα αισθήματα της οικογένειας απέναντι στη γυναίκα
- Η προσφυγιά και από τις δυο πλευρές και οι ανθρώπινες σχέσεις
- Η πολυκατοικία στη θέση του παλιού αρχοντικού
- Η άποψη του συγγραφέα για την καταστροφή της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και τη νέα αρχιτεκτονική αισθητική

Ο τίτλος: Στου Κεμάλ το σπίτι

- Αποτελεί σημείο αναφοράς της αφήγησης
- Προσδιορίζεται ο χώρος της αφήγησης
- Λειτουργεί ως σύμβολο μιας εποχής και συνδέει την αφήγηση με συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα

Ο τίτλος λειτουργεί, δηλαδή, ως σύμβολο μιας εποχής και συνδέει την αφήγηση με συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα (επιλέγεται ίσως γι' αυτούς τους λόγους, αφού το σπίτι της αφήγησης είναι άλλο).

Έμμεση αναφορά στον Τουρκικό πληθυσμό που κατοικούσε πριν την ανταλλαγή στην Θεσσαλονίκη. Προετοιμάζεται ο αναγνώστης για την εμφάνιση –καταγωγή της γυναίκας

(Να διευκρινισθεί: Ο τίτλος αναφέρεται στο σπίτι που γεννήθηκε ο Κεμάλ Ατατούρκ, αλλά το σπίτι που επισκέπτεται η γυναίκα δεν πρόκειται για το σημερινό τουρκικό προξενείο, αλλά για διπλανό σπίτι)

A. Οι επισκέψεις της άγνωστης γυναίκας και οι συνήθειές της

Η γυναίκα:

- μαυροφορεμένη, κουρασμένη ψυχικά, ευγενική, οι τρόποι της προδίδουν αρχοντική καταγωγή
- καθόταν στο κατώφλι, έπινε το νερό από το πηγάδι και έτρωγε τα μούρα που της προσέφεραν με ιδιαίτερη ευχαρίστηση
- ευχόταν στα τούρκικα
- έριχνε κλεφτές ματιές προς το σπίτι του αφηγητή
- έκλεινε τα μάτια (νοσταλγικά) και ψιθύριζε ονόματα παράξενα

Η άγνοια για την ταυτότητα της γυναίκας και ο λόγος των επισκέψεων δημιουργούν ατμόσφαιρα αινιγματική

- έντονο το αίσθημα της φιλοξενίας

Το δέντρο (ντουτιά:συκομουριά) και οι καρποί του - Το νερό από το πηγάδι – Το κατώφλι της αυλής

- α. Μπορούν να χαρακτηριστούν ως στοιχεία πλοκής.
Έχουν συναισθηματική αξία για τη γυναίκα, τη συνδέουν με το παρελθόν της, αλλά ο αφηγητής και οι οικείοι του το αγνοούν.
- β. Συμβολίζουν την οικιστική –αρχιτεκτονική παράδοση, την ανθρώπινη, με τις αυλές και τα δέντρα.

B. Αναλυτική αναφορά στις επισκέψεις

Προσδιορίζονται χρονικά: από το 1936 έως λίγο μετά τον πόλεμο

- Από τη συμπεριφορά της σταδιακά αρχίζει να διαφαίνεται η ταυτότητά της και ο λόγος των επισκέψεων.
- Άρνηση να πιεί από το νερό της βρύσης –βούρκωμα της γυναίκας. Το πηγάδι ήταν κομμάτι από τη ζωή της. Συναισθηματική αξία για εκείνη (όπως και η μουριά).
- Αποκάλυψη της εθνικότητας: η αρχική συμπάθεια μετατρέπεται σε ταραχή και αντιπάθεια λόγω της εθνικότητας (αρνητικές μνήμες του ξεριζωμού). Οι εθνικές διαφορές επηρεάζουν τις ανθρώπινες σχέσεις.
- Οι κοινές μνήμες της προσφυγιάς επαναφέρουν τα αρχικά συναισθήματα της συμπάθειας
- Τα συναισθήματά της από τη θέα του έρημου και ρημαγμένου (εξαιτίας του πολέμου) σπιτιού –τα θετικά συναισθήματα της οικογένειας του αφηγητή προς τη γυναίκα

Γ. Η εξαφάνιση της γυναίκας – η καταστροφή του σπιτιού

- Σύνδεση με την αρχή της αφήγησης: η γυναίκα δεν ξαναφάνηκε (επιστροφή στο παρόν)
- Γκρέμισμα του σπιτιού – χτίσιμο πολυκατοικίας που κι αυτή θα δώσει τη θέση της σε άλλη
- Σχολιάζεται αρνητικά η σύγχρονη αρχιτεκτονική και η αισθητική των κτηρίων που χτίζονται.
- Επιθυμία του αφηγητή να αποτρέψει την καινούργια κατασκευαστική προσπάθεια.
- Συνειρμικά επιστρέφει στο παρελθόν: αναφορά στο ψηφιδωτό που υπήρχε στα θεμέλια της οικοδομής και στον ιδιοκτήτη του σπιτιού πριν την ανταλλαγή των πληθυσμών.
- Αναφορά στο πλούσιο ιστορικό παρελθόν της πόλης και στην καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η ταυτότητα της γυναίκας

- Μέσα από τα λόγια της γριάς «Στο σπίτι αυτό ... δεν ματαείδα» – λιτότητα και παραστατικότητα- αποκαλύπτεται έμμεσα η ταυτότητα της παράξενης γυναίκας, ο σκοπός των επισκέψεών της και η αιτία που δεν ξαναφάνηκε.
- Η εικόνα του αποχωρισμού εκφράζει την ψυχική οδύνη και την εσωτερική τραγωδία ενός ανθρώπου που αποκόπτεται από τις ρίζες του.
- Ο ψυχικός πόνος και η οδύνη που προκαλεί ο ξεριζωμός από τις πατρικές εστίες: Στοιχείο βιωματικό, αφού και ο συγγραφέας κατάγεται από οικογένεια προσφύγων.
- Το σπίτι ήταν ο συνδεδετικός κρίκος με το παρελθόν της. Η καταστροφή του απέκοψε τη γυναίκα από τις ρίζες της.

Τα πρόσωπα – ο βιωματικός χαρακτήρας του κειμένου

- Η γυναίκα
- Ο αφηγητής
- Η οικογένεια του αφηγητή
- Σπιτονοικοκύρης –εργολάβοι
- Η γριά

Στοιχεία βιωματικότητας: η Θεσσαλονίκη, η συγκεκριμένη γειτονιά, η προσφυγιά, η καταστροφή της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής

Ενδεικτικές ερωτήσεις: α) Να σχολιασθούν οι αντιδράσεις της γυναίκας στις διαφορετικές περιστάσεις (όταν έτρωγε τα μούρα, έπινε νερό από το πηγάδι, άρνηση να πιεί από της βρύσης).

β) Τα πεζογραφήματα του Γ. Ιωάννου έχουν χαρακτηριστεί ως βιωματικά. Να εντοπίσετε συγκεκριμένα παραδείγματα από το κείμενο που τεκμηριώνουν την άποψη αυτή.

Ο Χώρος

- η Θεσσαλονίκη - γενέθλια γη
- η γειτονιά γύρω από το σπίτι που γεννήθηκε ο Κεμάλ
- ο χώρος στον οποίο ο συγγραφέας έζησε για πολλά χρόνια

Ο χρόνος

Ο χρόνος προσδιορίζεται με σαφήνεια ή συνάγεται από τις αναφορές σε ιστορικά γεγονότα.

Αβίαστη σύνθεση παρόντος –παρελθόντος: ξεκινάει από το παρόν (δεν ξαναφάνηκε....), περνάει στο παρελθόν (οι αναφορές στις επισκέψεις της γυναίκας – από το 1936 έως λίγο μετά τον πόλεμο), ξανά στο παρόν (..θα παραφυλάγω... και ίσως εμποδίσω..) και τέλος πάλι στο παρελθόν- αναδρομική αφήγηση (στο σπίτι καθόταν ένας μπέης..).

Ερώτηση:

Η αφήγηση οργανώνεται με βάση το χρόνο. Να εντοπίσετε τα διαφορετικά επίπεδά του.

Ο χρόνος (συνέχεια)

- Οι επισκέψεις της Τουρκάλας μας μεταφέρουν στο παρελθόν, καθώς ανακαλούν στη μνήμη του αφηγητή την προσφυγιά του 1922 («Δεν μας έφτανε που είχαμε δίπλα μας του Κεμάλ το σπίτι σαν μια διαρκή υπενθύμιση της καταστροφής, θα είχαμε τώρα και τους Τούρκους να μπερδουκλώνονται πάλι στα πόδια μας;»).
- Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στα χρόνια της αντιπαροχής και της οικιστικής μεταμόρφωσης της Ελλάδας, γύρω στη δεκαετία του 60 και '70 («το σπίτι είχε παραδοθεί.... Φρικαλέες») και στην ανέγερση των σύγχρονων πολυκατοικιών («Τώρα ετοιμάζονται να τη γκρεμίσουν οι γελοίοι»).

Ιστορικό πλαίσιο

Το ιστορικό πλαίσιο που διαγράφεται πίσω από τα περιστατικά:

- ανταλλαγή πληθυσμών
- προσφυγιά
- β΄ παγκόσμιος πόλεμος
- μεταπολεμικός κόσμος

Ερώτηση: ποιο είναι το ιστορικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το συγκεκριμένο πεζογράφημα. Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με συγκεκριμένα παραδείγματα.

Αφηγηματικές τεχνικές

- η αφήγηση είναι πρωτοπρόσωπη (εγώ, εμείς)
  - τύπος αφηγητή: ομοδιηγητικός, με εσωτερική οπτική γωνία /εσωτερική εστίαση
  - αφήγηση με βάση το χρόνο
  - επιβράδυνση
  - προοικονομία
  - επιτάχυνση
  - αναδρομική αφήγηση
  - σχόλια
  - παρεκβάσεις
  - αντιθέσεις
- *Ερωτήσεις: να επισημάνετε στο κείμενο ένα παράδειγμα για κάθε περίπτωση*

Αφηγηματικοί τρόποι

- Μίμηση
- Περιγραφή
- Σχόλια

Να επισημανθεί ότι τα κείμενα του Γ. Ιωάννου δεν ακολουθούν πάντα τους κανόνες ενός κλασικού διηγήματος. Στην τεχνική του διασπασμένου θέματος, τα γεγονότα είναι ψηφίδες που συνθέτουν το αφήγημα, ενώ ταυτόχρονα παρεμβάλλονται σκέψεις και συναισθήματα του συγγραφέα. Δεν υπάρχει δηλαδή η κλασική μορφή διηγήματος με αρχή, μέση, τέλος. Κατά συνέπεια υπάρχουν ιδιαιτερότητες ως προς τους εκφραστικούς τρόπους.

Εκφραστικά μέσα

εικόνες, σχήματα λόγου, η χρήση ρημάτων –επιθέτων:

Αποδίδεται:

- η συναισθηματική φόρτιση των προσώπων (γυναίκας –αφηγητή) / ο πόνος από τον ξεριζωμό, η νοσταλγία,
- η οργή και ο θυμός του για την καταστροφή του σπιτιού και του ψηφιδωτού, η απέχθειά του για τους υπεύθυνους αυτής της καταστροφής

Ερωτήσεις:

- α) Τα συναισθήματα της γυναίκας και του αφηγητή εκφράζονται μεταξύ των άλλων με εικόνες και μεταφορές: να δώσετε δύο παραδείγματα για κάθε εκφραστικό μέσο.
- β) Ο αφηγητής είναι ιδιαίτερα επικριτικός για τον οικοδομικό εκσυγχρονισμό που επιχειρείται. Να επισημάνετε συγκεκριμένα χωρία μέσα στο κείμενο καθώς και τα εκφραστικά μέσα με τα οποία προβάλλεται αυτή η θέση του.

Γλώσσα – ύφος

- απουσία μελοδραματισμού
- μικροπερίοδος λόγος
- ποιητική ελλειπτικότητα
- τα συναισθήματα των προσώπων (γυναίκας – αφηγητή και των οικείων του)/ο πόνος από τον ξεριζωμό, ο σπαραγμός, η νοσταλγία, η συγκίνηση, η συμπάθεια, κλπ αποδίδονται συγκρατημένα.
- ειρωνική χρήση της γλώσσας
- ρεαλισμός στο τέλος, όταν εκφράζει την άποψή του για τους εργολάβους

Η γλώσσα του πεζογραφήματος είναι καθημερινή, λιτή, με πεζολογικά στοιχεία. Η συναισθηματική φόρτιση των προσώπων (γυναικας –αφηγητή)/ο πόνος από τον ξεριζωμό, η νοσταλγία κλπ αποδίδεται συγκρατημένα: απουσία μελοδραματισμού, ποιητική ελλειπτικότητα/ ο ευθύς λόγος σε κάποια σημεία προσδίδει ζωντάνια, παραστατικότητα και αμεσότητα, ενώ οι ρητορικές ερωτήσεις («δεν μας έφτανε που είχαμε δίπλα μας του Κεμάλ το σπίτι....» , «ποιος ξέρει τι μεγαλεπίβολο σχέδιο...») και τα επίθετα (κουρασμένη, κατατσακισμένη, αρχοντική ομορφιά, επίμονη νοσταλγία, σιχαμένος σπιτινοικοκύρης, φρικαλέες πολυκατοικίες κ.λ.π.) αποδίδουν με ευστοχία τα συναισθήματα του αφηγητή/ρεαλισμός και ειρωνεία σε κάποια σημεία «ποιος ξερει τι μεγαλεπίβολο σχέδιο...»)

Παράλληλο κείμενο: Γ. Σεφέρης: Ο γυρισμός του ξενιτεμένου, (1938). *Ημερολόγιο καταστρώματος Α*

(Προτείνεται να δοθεί ως εργασία στο σπίτι)

Να συγκρίνετε το κείμενο του Γ. Ιωάννου ως προς το περιεχόμενό του με
το ποίημα του Γ. Σεφέρη

— Παλιέ μου φίλε τί γυρεύεις;
χρόνια ξενιτεμένος ήρθες
με εικόνες που έχεις αναθρέψει
κάτω από ξένους ουρανούς
μακριά απ' τον τόπο το δικό σου.

— Γυρεύω τον παλιό μου κήπο·
τα δέντρα μού έρχονται ώς τη μέση
κι οι λόφοι μοιάζουν με πεζούλια
κι όμως σαν ήμουνα παιδί
έπαιζα πάνω στο χορτάρι
κάτω από τους μεγάλους ίσκιους
κι έτρεχα πάνω σε πλαγιές
ώρα πολλή λαχανιασμένος.

— Παλιέ μου φίλε ξεκουράσου
σιγά-σιγά θα συνηθίσεις·
θ' ανηφορίσουμε μαζί
στα γνώριμά σου μονοπάτια
θα ξαποστάσουμε μαζί
κάτω απ' το θόλο των πλατάνων
σιγά-σιγά θα 'ρθούν κοντά σου
το περιβόλι κι οι πλαγιές σου.

— Γυρεύω το παλιό μου σπίτι
με τ' αψηλά τα παραθύρια
σκοτεινιασμένα απ' τον κισσό
γυρεύω την αρχαία κολόνα
που κοίταζε ο θαλασσινός.
Πώς θες να μπω σ' αυτή τη στάνη;
οι στέγες μού έρχονται ως τους ώμους
κι όσο μακριά και να κοιτάξω
βλέπω γονατιστούς ανθρώπους
λες κάνουνε την προσευχή τους.

— Παλιέ μου φίλε δε μ' ακούς;
σιγά-σιγά θα συνηθίσεις
το σπίτι σου είναι αυτό που βλέπεις
κι αυτή την πόρτα θα χτυπήσουν
σε λίγο οι φίλοι κι οι δικοί σου
γλυκά να σε καλωσορίσουν.

— Γιατί είναι απόμακρη η φωνή σου;
σήκωσε λίγο το κεφάλι
να καταλάβω τί μου λες
όσο μιλάς τ' ανάστημά σου
ολοένα πάει και λιγοστεύει
λες και βυθίζεσαι στο χώμα.

— Παλιέ μου φίλε συλλογίσου
σιγά-σιγά θα συνηθίσεις
η νοσταλγία σου έχει πλάσει
μια χώρα ανύπαρκτη με νόμους
έξω απ' τη γης κι απ' τους ανθρώπους.

— Πια δεν ακούω τσιμουδιά
βούλιαξε κι ο στερνός μου φίλος
παράξενο πώς χαμηλώνουν
όλα τριγύρω κάθε τόσο
εδώ διαβαίνουν και θερίζουν
χιλιάδες άρματα δρεπανηφόρα.

-
-
- Οι προτεινόμενες ερωτήσεις στηρίζονται στα σχόλια και στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου καθώς και στις ερωτήσεις που προτείνονται στην έκδοση του ΚΕΕ.